

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилюк С. В. _____

Протокол № 1 від 20.09.2017 р.

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

«Менеджмент»

підготовки *бакалавра*

галузі знань *0201 «Культура»*

напряму *6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури»*

Програма навчальної дисципліни «Менеджмент» підготовки бакалавра галузі знань 0201 «Культура», напряму підготовки 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури»

Розробник: Буняк Н.М., доцент кафедри менеджменту, кандидат економічних наук,
доцент

Рецензент: Тоцька О.Л., доцент кафедри менеджменту, кандидат економічних наук,
доцент

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри менеджменту

протокол № 1 від 29 серпня 2017 р.

Завідувач кафедри: _____ (Черчик Л.М.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету економіки та управління
протокол № 1 від 6 вересня 2017 р.

Голова науково-методичної комісії факультету _____ (Бегун С.І.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	0201 «Культура», 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури», бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 108/3		Рік навчання <u>4</u>
		Семестр <u>7-й</u>
ІНДЗ: є		Лекції <u>30</u> год.
		Практичні (семінарські) <u>30</u> год.
		Самостійна робота <u>24</u> год.
	Індивідуальна робота <u>24</u> год.	
	Форма контролю: залік	

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є принципи, методи, закони, функції, напрямки розвитку менеджменту в історичній ретроспективі та на сучасному етапі.

Метою викладання дисципліни є формування у майбутніх фахівців у сфері музейної справи сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у галузі менеджменту, а також розуміння концептуальних основ системного управління організаціями; набуття умінь аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, прийняття адекватних управлінських рішень.

Основними завданнями навчальної дисципліни є теоретична підготовка студентів з питань: сутності основних понять і категорій менеджменту та управління; принципів та функцій менеджменту; змісту процесів та технології управління; основ планування, здійснення мотивування та контролювання; організації взаємодії та повноважень; прийняття рішень у менеджменті; інформаційного забезпечення процесу управління; керівництва та лідерства, стилів управління; системи управління конфліктами; ефективності управління.

Змістове наповнення дисципліни

Тема 1. Сутність, роль та методологічні основи менеджменту

Сутність, зміст менеджменту та управління. Менеджмент. Управління. Суб'єкт та об'єкт управління. Сфери менеджменту. Об'єкт та предмет вивчення менеджменту як науки.

Організації як об'єкти управління. Класифікація організацій. Загальні характеристики організацій. Внутрішнє та зовнішнє середовище організації.

Менеджмент як вид професійної діяльності. Менеджер. Якісті необхідні менеджерів. Рівні управління в організації. Ролі та функції менеджера в організації.

Методи досліджень у менеджменті.

Тема 2. Історія розвитку менеджменту

Передумови виникнення науки управління. Емпіричний період розвитку менеджменту. Управлінські революції.

Класичні теорії менеджменту: школа наукового управління та адміністративна

школа. Неокласичні теорії менеджменту: школа людських відносин та біхевіористська школа. Особливості формування сучасної моделі менеджменту в Україні.

Тема 3. Закони, закономірності та принципи менеджменту

Характеристика інтегрованих підходів до управління: процесний підхід; системний підхід; ситуаційний підхід. Закони і закономірності менеджменту.

Сутність, природа та роль принципів менеджменту в досягненні мети організації. Класифікація принципів менеджменту. Взаємозв'язок між принципами менеджменту.

Тема 4. Методи менеджменту

Сутність та класифікація методів менеджменту. Методи менеджменту як сукупність способів впливу керуючої системи управління на керовану. Методи менеджменту як результат виконання функцій менеджменту. Економічні методи менеджменту. Адміністративні методи менеджменту. Соціально-психологічні методи менеджменту. Механізм взаємодії методів, принципів та функцій менеджменту.

Тема 5. Процес управління

Зміст, основні характеристики системи та процесу управління. Елементи системи управління. Особливості процесу управління. Типи процесу управління. Управлінські процедури. Управлінський цикл.

Управлінське рішення як результат управлінської діяльності. Класифікація управлінських рішень. Умови прийняття управлінських рішень. Властивості управлінських рішень. Види управлінських рішень.

Моделі прийняття управлінських рішень: класична, поведінкова, ірраціональна.

Технологія прийняття управлінського рішення. Класифікація методів обґрунтування та прийняття управлінських рішень.

Тема 6. Планування як загальна функція менеджменту

Сутність і зміст планування як функції менеджменту. Планування. Мета планування, його переваги та недоліки. Принципи планування. Форми організації планування.

Основні елементи системи планування. Місія організації. Стратегічне бачення. Цілі та мета організації. Стратегія організації. План. Методи складання планів. Політика організації. Правила та процедури.

Етапи процесу планування. Стратегічне планування. Тактичне планування. Оперативне планування. Методи вибору загальнокорпоративних стратегій.

Тема 7. Організування як загальна функція менеджменту

Сутність функції організування та її місце в системі управління. Поняття організаційної діяльності. Практичний результат виконання організаційної функції.

Складові організаційної діяльності. Повноваження. Відповідальність. Підзвітність. Організаційна структура. Елементи організаційної структури.

Елементи проектування організації. Поділ праці та спеціалізація. Департаменталізація та кооперація. Зв'язки в організації та координація. Централізація та децентралізація. Інтеграція та диференціація.

Характеристика структур управління.

Тема 8. Основи теорії мотивації

Сутність мотивування та його роль у менеджменті. Потреба. Інтерес. Спонування.

Мотив. Стимул. Винагорода.

Характеристика змістовних теорій мотивації. Теорія потреб М. Туган-Барановського. Теорія ієрархії потреб А. Маслоу. Теорією ERG К. Альдерфера. Теорія Д. Мак-Клелланда. Теорія мотиваційної гігієни Ф. Герцберга. Теорія «Х» та «У» Д. Мак-Грегора. Теорія «Z» У. Оучі.

Процесні теорії мотивації. Теорія сподівань В. Врума. Теорія справедливості С. Адамса. Модель Портера-Лоулера. Теорія результативної валентності Дж. Аткинсона.

Тема 9. Система і процес контролю

Поняття контролювання та його місце в системі управління. Принципи і цілі функції контролювання.

Етапи процесу контролювання: формування стандартів і вимірювання реального виконання в організації, порівняння, реакція на порівняння.

Види управлінського контролювання. Інструменти управлінського контролювання.

Тема 10. Інформація і комунікації в менеджменті

Інформація, її види та роль в менеджменті. Носії інформації. Класифікація інформації. Вимоги, що висуваються до інформації.

Комунікаційний процес, елементи та етапи процесу. Організація комунікаційного процесу. Комунікаційні переваги.

Міжособистісні та організаційні комунікації. Управління комунікаційними процесами. Моделі комунікаційного процесу

Тема 11. Керівництво та лідерство

Поняття та загальна характеристика керівництва. Керівництво як об'єднувальна функція менеджменту. Основні фактори та визначальні аспекти керівництва. Основи керівництва: вплив, лідерство, влада.

Форми влади і впливу.

Теорії лідерства. Типологія лідерів. Лідер. Види авторитетів. Моделі лідера. Особиста теорія лідерства. Поведінкова теорія. Ситуаційна теорія.

Стилі керівництва. Авторитарний стиль. Демократичний стиль. Ліберальний стиль. Континуум стилів керівництва.

Ситуаційні підходи до ефективного керівництва.

Тема 12. Управління організаційними конфліктами

Сутність і види конфліктів в організації. Конфлікт. Конфліктна ситуація. Структура конфлікту. Функції конфліктів. Види конфліктів.

Основні джерела і причини виникнення конфліктів в управлінні.

Усвідомлення та діагностика конфлікту: форми перебігу конфлікту, управління конфліктом. Принципи і методи подолання конфліктів в управлінні.

Тема 13. Ефективність менеджменту

Видова класифікація ефективності організації. Ефективність менеджменту: економічна, соціальна, організаційна. Концепції визначення ефективності менеджменту в організації.

Особливості оцінки різновидів ефективності менеджменту в організації: інтегральний, рівневий, часовий. Методи розрахунку економічної ефективності управлінської праці. Методи розрахунку ефективності системи управління.

Сутність та різновиди відповідальності та етики у менеджменті. Види відповідальності у менеджменті. Етична поведінка. Заходи щодо забезпечення етичної поведінки.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

- знання теорій, законів, принципів, методів та функцій менеджменту;
- розв'язок складних спеціалізованих задач та практичних проблем у сфері управління;
- розуміння управлінської діяльності;
- уміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології для пошуку, оброблення, аналізування та використання інформації з різних джерел;
- уміння діяти на основі етичних міркувань, соціально відповідально і свідомо;
- уміння працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні професійних завдань;
- застосування знань про сучасні досягнення в галузі менеджменту в практичній діяльності при розробці ефективних управлінських рішень;
- уміння аналізувати результати діяльності організації, визначати перспективи її розвитку;
- управління організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту;
- створення та організування ефективних комунікацій в процесі управління;
- прийняття оптимальних управлінських рішень.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Індив. роб.
Змістовий модуль 1. Загальні засади менеджменту та управління					
Тема 1. Сутність, роль та методологічні основи менеджменту	8	2	2	2	2
Тема 2. Історія розвитку менеджменту	8	2	2	2	2
Тема 3. Закони, закономірності та принципи менеджменту	6	2	2	1	1
Тема 4. Методи менеджменту	6	2	2	1	1
Тема 5. Процес управління	12	4	4	2	2
Тема 6. Планування як загальна функція менеджменту	8	2	2	2	2
Тема 7. Організування як загальна функція менеджменту	8	2	2	2	2
Разом за модулем 1	56	16	16	12	12
Змістовий модуль 2. Забезпечення результатів управлінської діяльності					
Тема 8. Основи теорії мотивації	8	2	2	2	2
Тема 9. Система і процес контролю	8	2	2	2	2
Тема 10. Інформація і комунікації в менеджменті	8	2	2	2	2
Тема 11. Керівництво та лідерство	12	4	4	2	2
Тема 12. Управління організаційними конфліктами	8	2	2	2	2
Тема 13. Ефективність менеджменту	8	2	2	2	2
Разом за модулем 3	52	14	14	12	12
Всього годин:	108	30	30	24	24

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Самостійна робота з дисципліни «Менеджмент» передбачає:

- підготовку до аудиторних (практичних) занять – самостійне опрацювання окремих тем (питань) навчальної дисципліни;
- розв'язання практичних та тестових завдань, ситуаційних задач протягом семестру;
- написання рефератів та коротких есе з конкретної теми;
- підготовку до усіх видів контролю, зокрема написання модульних контрольних робіт.

6. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

Мета індивідуального навчально-дослідного завдання – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи. Індивідуальним науково-дослідним завданням з дисципліни «Менеджмент» є написання реферату за однією з наведених нижче тем. Критерії оцінювання: індивідуальне науково-дослідне завдання оцінюється в 10 балів, з них: 3 – оформлення, 2 – захист, 5 – зміст.

Теми:

1. Особливості правового забезпечення управління організацією в Україні
2. Внесок М. Туган-Барановського у розвиток науки про менеджмент
3. Витоки та джерела вивчення управлінської думки в Україні
4. Управлінські рішення: сутність, види та місце у процесі менеджменту
5. Обґрунтування управлінських рішень в умовах невизначеності
6. Прогнозування як ефективний спосіб оптимізації управлінських рішень
7. Застосування способів моделювання з метою оптимізації управлінських рішень
8. Місце планування в системі функцій управління
9. Виникнення, розвиток, сутність та етапи стратегічного планування
10. Загальноконкурентні стратегії за М. Портером і за дослідженнями БКГ
11. Система інформаційного забезпечення планування
12. Значення бюджетування в процесі менеджменту
13. Принципи формування організаційних структур управління
14. Сутність і роль моделі раціональної бюрократії М. Вебера
15. Внесок українських вчених у розвиток мотиваційних теорій
16. Системи морального стимулювання на українських підприємствах
17. Практичне застосування теорії справедливості С. Адамса в організаціях
18. Практичне застосування двофакторної теорії Ф. Герцберга в організаціях
19. Характеристика застосування сучасних інформаційних технологій у процесі контролю
20. Методи оцінювання інформації про результати проведеного контролю
21. Необхідність врахування соціально-психологічних та економічних аспектів під час формування системи контролю в організації
22. Роль лідерства в системі управління організацією
23. Основні проблеми пошуку оптимального стилю керівництва в організації
24. Демократичний та авторитарний стилі керівництва як чинники зростання ефективності діяльності організації
25. Основні проблеми підбору та застосування методів подолання організаційних конфліктів
26. Проблеми спілкування між представниками керуючої та керованої системи

організації

27. Особливості невербальних аспектів спілкування
28. Причини виникнення конфліктів та технологія управління ними
29. Характерні аспекти спілкування з іноземними діловими партнерами
30. Особистісні якості керівника як передумова ефективного менеджменту персоналу

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

- Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:
- поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів);
 - виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (максимум 10 балів);
 - модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Таблиця 3

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Поточний контроль(мах = 40 балів)													Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів	
Модуль 1							Модуль 2			Модуль 3						
Змістовий модуль 1							Змістовий модуль 2						ІНДЗ	МКР 1		МКР 2
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	10	30	30	100
2	2	2	2	4	2	2	2	2	2	4	2	2				

Таблиця 4

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
1 – 59	Незараховано (з можливістю повторного складання)

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бардась А. В. Менеджмент : навч. посіб. / А. В. Бардась, М. В. Бойченко, А. В. Дудник. – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2012. – 381 с.
2. Беседін М. О. Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід (модульний варіант) : підручник / М. О. Беседін, В. М. Нагаєв. – К. : ЦНЛ, 2005. – 496 с.
3. Білорус Т. В. Основи менеджменту : навч. посіб. / Т. В. Білорус. – К. : Атіка, 2009. – 160 с.
4. Бородіна О. А. Адміністративний менеджмент : навч. посіб. / О. А. Бородіна, Я. О. Ходова; за заг. ред. О. А. Бородіна. – Маріуполь : ПДТУ, 2015. – 84 с.
5. Василенко В. А. Теорія і практика розробки управлінських рішень : навч. посіб. / Василенко В. А. – К. : ЦУЛ, 2003. – 420 с.
6. Василенко В. О. Стратегічне управління підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – 400 с.

7. Гевко І. Б. Методи прийняття управлінських рішень : [підручник] / І. Б. Гевко. – К. : Кондор. 2009. – 188 с
8. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів : навч. посіб. / В. О. Джелалі. – Харків-Київ : Р. И. Ф., 2006. – 320 с.
9. Діденко В. М. Менеджмент : підручник / В. М. Діденко. – К. : Кондор, 2008. – 584 с.
10. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління : навчальний посібник / Т. В. Дуткевич. – К. : Центр навч. літератури, 2005. – 456 с.
11. Дяченко Т. О. Основи менеджменту : навч. Посіб. / Т. О. Дяченко. – К. : Кондор, 2010. – 176 с.
12. Жилін О. І. Мотивація персоналу / О. І. Жилін. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2005. – 132 с.
13. Зінчина О. Б. Конфліктологія : навч. посіб. / О. Б. Зінчина. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 164 с.
14. Ігнатієва І. А. Стратегічний менеджмент : підручник / І. А. Ігнатієва. – К. : Каравела, 2008. – 480 с.
15. Карлова О. А. Основи менеджменту : навч. посіб. / О. А. Карлова. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 314 с.
16. Колот А. М. Мотиваційний менеджмент : підручник / А. М. Колот, С. О. Цимбалюк. – К. : КНЕУ, 2014. – 479 с.
17. Кравченко В. О. Основи менеджменту : навч. посіб. / В. О. Кравченко. – Одеса : Атлант, 2012 р. – 211 с.
18. Кузьмін О. Є. Основи менеджменту : підручник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – 2-ге вид. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.
19. Лепейко Т. І. Менеджмент : навч. посіб. / Т. І. Лепейко, О. М. Миронова. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. – 204 с.
20. Мазаракі А. А. Менеджмент: теорія і практика : навч. посіб. / А. А. Мазаракі, Г. Є. Мошек, Л. А. Гомба та ін. – К. : Атіка, 2007. – 564 с.
21. Менеджмент : навч. посіб. / [Г. Є. Мошек, М. М. Ковальчук, Ю. В. Поканєвич, та ін.]; за заг. редакція Г. Є. Мошека. – К. : Ліра-К, 2015. – 550 с.
22. Менеджмент : навч. посіб. / О. Є. Кузьмін, Н. Т. Мала, О. Г. Мельник, О. Р. Саніна. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 240 с.
23. Менеджмент : навч. посіб. / [Г. О. Дорошенко та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. О. Дорошенко. – Харків : ВСВ-Принт, 2015. – 299 с.
24. Менеджмент. Практичний курс : навч. посіб. / [Н. М. Буняк, Н. В. Коленда, Л. М. Черчик]; За заг. ред. Л. М. Черчик – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. – 278 с.
25. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
26. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посіб. / О. В. Сметанко, І. С. Шарапова, В. О. Горбачьов, Н. В. Бурдюг, Г. С. Коваленко, О. С. Сорокіна; за ред. О. В. Сметанко. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 456 с.
27. Монастирський Г. Л. Теорія організації : навч. посіб. / Г. Л. Монастирський. – К. : Знання, 2008. – 319 с.
28. Мотивація персоналу : підручник / А. М. Колот, С. О. Цимбалюк. – К. : КНЕУ, 2011. – 397 с.
29. Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями : монографія / Г. В. Назарова. – 2-ге вид. [перероб. та доп.]. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2004. – 420 с.

30. Назарчук Т. В. Менеджмент організацій : навч. посіб. / Т. В. Назарчук, О. М. Косінок. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 560 с.
31. Начаєв В. М. Конфліктологія : навч. посіб. / В. М. Начаєв. – К. : ЦНЛ, 2004. – 198 с.
32. Основи менеджменту : навч. посіб. / О. О. Гуторова / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : ХНАУ, 2009. – 327 с.
33. Основи менеджменту : навч. посіб. з дисципліни / І. О. Щєбликіна, Д. В. Грибова; Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Мелітополь : Вид. буд. Мелітоп. міськ. друк., 2015. – 479 с.
34. Основи менеджменту: підручник для студентів вищих навчальних закладів / А. А. Мазаракі, О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник та ін.; за ред. А. А. Мазаракі. – Харків: Фоліо, 2014. – 846 с.
35. Осовська Г. В. Комунікації в менеджменті : курс лекцій / Г. В. Осовська.– К. : Кондор, 2003. – 218 с.
36. Осовська Г. В. Менеджмент : підручник / Г. В. Осовська, О. А. Осовський – 4-е вид., перероблене і доповнене. – К. : Кондор-Видавництво, 2015. – 563 с.
37. Осовська Г. В. Менеджмент організацій : навч. посіб. / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. – К. : Кондор, 2007.– 676 с.
38. Подольчак Н. Ю. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / Н. Ю. Подольчак. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 400 с.
39. Прийняття управлінських рішень : навч. посіб./ Ю. Є. Петруня, В. Б. Говоруха, Б. В. Літовченко та ін. За ред. Ю. Є. Петруні. – 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
40. Рульєв В. А. Менеджмент: навч. посіб. / В. А. Рульєв, С. О. Гуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.
41. Ситник Й. С. Менеджмент організацій : навч. посіб. / Й. С. Ситник. – Львів : «Тріада плюс», Київ «Алерта», 2008. – 456 с.
42. Скібіцька Л. І. Менеджмент : навч. посіб. / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.
43. Стадник В. В. Менеджмент : підручник. / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – вид. 2-ге, вип., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 472 с.
44. Федоренко В. Г. Основи менеджменту : підручник / В. Г. Федоренко. – К. : «Алерта», 2007. – 420 с.
45. Федулова Л. І. Менеджмент організацій : підручник / Л. І.Федулова – К. : «Либідь», 2004. – 445 с.
46. Хміль Ф. І. Основи менеджменту : підручник / Ф. І. Хміль. – 2-е вид., випр., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 576 с.
47. Шатун В. Т. Основи менеджменту : навч. посіб. / В. Т. Шатун. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 312 с.
48. Шегда А. В. Основы менеджмента : учеб. пособие/ А. В. Шегда. – К.: О-во «Знання», КОО, 2013. – 514 с.
49. Шершньова З. С. Стратегічне управління : підручник / З. С. Шершньова. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.
50. Шоробура І. М. Менеджмент : навч. посіб. / І. М. Шоробура. – Хмельницький, 2014. – 457 с.